

IN MEMORIAM

BIRUTĖ VANAGIENĖ
(1934 11 09–2011 12 31)

Mirties angelas švaistosi žemaičių kalbininkų gretose. Paliko mus Aleksas Girdenis, Albertas Rosinas, Vytautas Vitkauskas. Prie didžiosios kolegų trijulės tyliai prisijungė ir žemaičių tarmių tyrinėtoja, jų kultūros puoselėtoja, tekstologė Birutė Vanagienė.

Birutė Vanagienė (Rokaitė) gimė 1934 m. lapkričio 9 d. Mosėdyje pasiturinčio ūkininko šeimoje. Tačiau jos vaikystė netrukus buvo apkartinta mūsų krašto įjungimu į „brolišką tautų šeimą“. Tėvas be bylos ir be teismo iškeliaivo į Kazachstano lagerius. Motina su keturiomis dukterimis pradėjo kolūkietiško gyvenimo etapą.

1954 m. baigusi Mosėdžio vidurinę mokyklą, būsimoji kalbininkė 1954–1955 m. darbavosi netoli tėviškės esančioje Rukų kaimo (Šačių apylinkė,

Skuodo rajonas) pradinėje (nuo 1955 m. septynmetėje) mokykloje. 1960 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą. Kaip buvusi gera studentė, ypač puikiai mokėjusi gimtąją tarmę, buvo rekomenduota dirbti į Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institutą (nuo 1990 m. Lietuvių kalbos institutas). Šio instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos sektoriuje dirbo iki išėjimo į pensiją (2006 m.).

Vanagienė yra dviejų svarbiausių instituto kolektyvinių dialektologijos darbų bendraautorė. Su būriu dialektologų ji parengė kol kas patį didžiausią mūsų arealinės kalbotyros veikalą „Lietuvių kalbos atlasą“ (Vilnius: Mokslas, 1977–1991, 3 tomai). Iš šiame veikale skelbiamų žemėlapių beveik penktadalis parengta Vanagienės. Be to, ji buvo viena iš pagrindinių šio veikalo medžiagos rinkėjų. Ne tik pati rinko, bet vadovavo ir dialektologinėms ekspedicijoms. Kartu su Elena Grinaveckiene, Aldona Jonaityte, Kaziu Morkūnu, Aloyzu Vidugiriu kalbininkė parengė ir kitą svarbų mūsų dialektologų veikalą „Lietuvių kalbos tarmės (Chrestomatija)“, Vilnius: Mintis, 1970.

Už darbą prie „Lietuvių kalbos atlaso“ Vanagienei su ką tik minėtais kalbininkais ir Janina Lipskiene 1994 m. buvo paskirta Lietuvos Respublikos mokslo premija.

Iš individualių kalbininkės tyrinėjimų gal pirmiausia norėtusi paminėti straipsnius: „Kai kurie nauji žemaičių downi-

ninkų tarmių fonetikos dalykai“ (*Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, 1961, 141–155), „Prieškirtinių ilgųjų balsių ir dvibalsių *ie, uo* trumpinimas žemaičių dounininkų tarmėje“ (LKK 5, 1962, p. 171–174), „Apie vieną kirčio neatitraukimo atvejį šiaurės vakarų dūnininkų ir pietvakarių dounininkų tarmėse“ (LKK 9, 1967, p. 147–149, bendraautoris V. Vitkauskas).

Kita svarbi Vanagienės mokslinės veiklos sritis – žymiųjų žemaičių rašytojų ir kultūros veikėjų Motiejaus Valančiaus ir Simono Daukanto raštų spaudai rengimas. Ji paruošė du didžiulius Daukanto „Raštų“ tomus (Vilnius: Vaga, 1976), jo „Istoriją žemaitišką“ (Vilnius: Vaga, 1995, 2 tomai), Valančiaus „Raštus“ (Vilnius: Vaga, 1972, 2 tomai), pastarąjį dešimtmetį kartu su vyru Vytautu Vanagu redagavo daugiatomį Valančiaus „Raštų“ (Vilnius:

LITI, 2001–2011, 4 tomai) leidimą. Prisidėjo ji ir prie fotografuotinio Kajetono Nezabitausko garsiojo elementoriaus „Naujas mokslas skaitymo dėl mažų vaikų Žemaičių ir Lietuvos“ (Vilnius: Alma littera, 1996) spaudai parengimo.

Gaila, kad kalbininkė nepamatė bene svarbiausio savo ilgų metų darbo – didžiulį „Mosėdžio apylinkių šnektos žodyną“ spaudai parengs jau kiti.

Belieka stebėtis kalbininkės darbštumu ir atkaklumu: paskutiniuosius dvidešimt metų Vanagienė dirbo sunkios ligos varginama. Paskutinį kartą Mosėdį ji aplankė ir gimtinės obelų pavėsiu dar galėjo pasidžiaugti 1996 metų vasarą. Beveik visas tolimesnis jos gyvenimas prabėgo tarp keturių kambario sienų.

Algirdas SABALIAUSKAS